

РОЗДІЛ 3 «АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК.35.075

Тихонова Д. С.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри креативної
педагогіки та інтелектуальної власності
Українська інженерно-педагогічна академія

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ СПІР У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПІДСТАВИ ТА УМОВИ ВИНИКНЕННЯ

Статтю присвячено визначенню поняття публічно-правового спору у сфері інтелектуальної власності з урахуванням специфіки адміністративно-правового захисту прав у цій сфері. Із цією метою аналізуються норми процесуального законодавства, що стосуються визначення публічно-правового спору, практика їх застосування, а також відповідні доктринальні положення щодо правового захисту прав інтелектуальної власності. Обґрунтовано належність окремих категорій таких спорів до юрисдикції адміністративних судів.

Автор заохочує свою увагу на тому, що хоча поняття «підстава» та «умова» виникнення публічно-правового спору й не є синонімами, але не можна заперечувати наявність в них значної кількості спільних рис. В юридичній літературі термін «підстава» отримав свою поширеність, в першу чергу, для позначення підстав виникнення правовідносин. Причому розрізняють дві сторони цього поняття: матеріальна та юридична підстава. До складових юридичної підстави входять, зокрема, юридичний факт та наявність норми права.

Також визначено, що умову слід відрізнити від причини, яка з необхідністю породжує певний наслідок – в основі публічно-правового спору лежить юридичний конфлікт між сторонами публічно-правових відносин. Із загальної позиції конфлікт розуміється як зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями.

Відмічено, що у випадку особливого спору безпосередньою умовою виникнення публічно-правових спорів є суперечність не просто законодавчих положень, а в цьому випадку вступають у суперечність між собою фундаментальні права осіб та відповідні зобов'язуючі норми, що зобов'язують суб'єктів владних повноважень звертатись до адміністративного суду для реалізації своїх певних повноважень.

Ключові слова: публічно-правовий спір, інтелектуальна власність, су довий захист, юрисдикція, орган державної влади.

Статья посвящена определению понятия публично-правового спора в сфере интеллектуальной собственности с учетом специфики административно-правовой защиты прав в этой сфере. С этой целью анализируются нормы процессуального законодательства, касающиеся определения публично-правового спора, практика их применения, а также соответствующие доктринальные положения относительно правовой защиты прав интеллектуальной собственности. Обоснованно принадлежность отдельных категорий таких споров к юрисдикции административных судов.

Автор заостряет свое внимание на том, что хотя понятие «основание» и «условие» возникновения публично-правового спора и не являются синонимами, но нельзя отрицать наличие в них значительного количества общих черт. В юридической литературе термин «основание» получил свою распространенность, в первую очередь, для обозначения оснований возникновения правоотношений. Причем различают две стороны этого понятия: материальная и юридическое основание. К составляющих юридического основания входят, в частности, юридический факт и наличие нормы права.

Также определено, что условие следует отличать от причины, с необходимостью порождает определенный результат - в основе публично-правового спора лежит юридический конфликт между сторонами публично-правовых отношений. Из общей позиции конфликт понимается как столкновение противоположных интересов и взглядов, напряжения и крайнее обострение противоречий, что приводит к активным действиям, осложнениям, борьбы, сопровождающихся сложными коллизиями.

Отмечено, что в случае особого спора непосредственным условием возникновения публично-правовых споров является противоречие не просто законодательных положений, а в этом случае

вступают в противоречие между собой фундаментальные права лиц и соответствующие обязывающие нормы, обязывающие субъектов властных полномочий обращаться в административный суд для реализации своих определенных полномочий.

Ключевые слова: *публично-правовой спор, интеллектуальная собственность, судебная защита, юрисдикция, орган государственной власти.*

The article is devoted to the definition of the concept of public-legal dispute in the field of intellectual property, taking into account the specifics of administrative and legal protection of rights in this field. To this end, the rules of procedural law relating to the definition of a public law dispute, the practice of their application, and the relevant doctrinal provisions on the legal protection of intellectual property rights are analyzed. The suitability of certain categories of such disputes to the jurisdiction of administrative courts is substantiated.

The author draws attention to the fact that although the concept of "basis" and "condition" of a public-law dispute are not synonymous, it is impossible to deny that they have a large number of common features. In legal literature, the term "foundation" has become widespread, first of all, to indicate the grounds for the emergence of legal relationships. Moreover, there are two sides to this concept: material and legal basis. The legal basis includes, in particular, legal fact and the existence of a rule of law.

It was also determined that the condition should be distinguished from the cause which necessarily produces a certain consequence - the legal conflict between the parties to the public-legal relations is at the heart of the public-legal dispute. From a general point of view, conflict is understood as a clash of opposing interests and views, tension and extreme aggravation of contradictions, which leads to active actions, complications, struggles, accompanied by complex conflicts.

It is noted that in the case of a particular dispute, a direct condition for the emergence of public-law disputes is the conflict of not just legislative provisions, and in this case the fundamental rights of persons and the corresponding binding norms obliging the subjects of power to enter into conflict. to the administrative court for the exercise of their specific powers.

Key words: *public-law controversies, intellectual property, judicial protection, jurisdiction, public authority.*

З'ясування умов виникнення публічно-правових спорів у сфері інтелектуальної власності має важливе значення для вдосконалення адміністративного матеріального законодавства, що в свою чергу сприятиме зменшенню кількості таких спорів і, як наслідок розвантаженню адміністративних судів. Адже, філософія розглядає умови як те, від чого залежить дещо інше (зумовлене), що робить можливим наявність речі, стану, процесу [1, с. 469].

Щодо визначення поняття умов виникнення публічно-правового спору у сфері інтелектуальної власності як предмету юрисдикції адміністративних судів увагу привертає до себе дослідження питання підстав виникнення компетенційних спорів, здійснене А.О. Ткаченко у статті «Компетенційні спори: поняття та особливості». Зокрема, дослідник наводить наукову позицію російського вчено Ю.А. Тихомирова, відповідно до якої такими підставами визначаються обсяг й характер компетенції, предмети відання органів – сторін компетенційного спору, повноваження суб'єкта компетенції або всього в сукупності. При цьому відмічається важлива роль у виникненні таких спорів фактичних дій суб'єктів компетенції, які становлять відхилення від їх нормативно встановленої компетенції [2, с. 669]. На приблизно аналогічних засадах визначає підстави виникнення компетенційного спору й сам О.А.Ткаченко. Зокрема, такими підставами він визначає недостатню урегульованість у нормативно-правових актах розподілу компетенції між суб'єктами владних повноважень. На конкретизацію цього положення він зазначає, що не завжди законодавцем чітко прописано владні повноваження кількох суб'єктів управління щодо одного об'єкта управління, також існують випадки встановлення спільної компетенції кількох органів управління, але не здійснено розподілу їхніх функцій. Оцінюючи зазначені висновки з позиції загальних понять філософії, слід зауважити наступне. Як зазначається у філософському словнику, підстава – це логічна умова свого наслідку [1, с. 469]. Слід визнати, що нечіткість визначення компетенції між суб'єктами владних повноважень не обов'язково породжує компетенційний спір між ними у кожному конкретному випадку. Враховуючи наведене, зазначені явища слід віднести, скоріше, до умов виникнення публічно-правового спору.

З іншого боку, бачимо що хоча поняття «підстава» та «умова» виникнення публічно-правового спору й не є синонімами, але не можна заперечувати наявність в них значної кількості спільних рис. В

юридичній літературі термін «підстава» отримав свою поширеність, в першу чергу, для позначення підстав виникнення правовідносин [3, с. 387]. Причому розрізняють дві сторони цього поняття: матеріальна та юридична підстава. До складових юридичної підстави входять, зокрема, юридичний факт та наявність норми права. Враховуючи зазначене, доцільно визначити умови виникнення публічно-правових спорів у сфері інтелектуальної власності теж з позицій фактичної та юридичної. Втім, спочатку необхідно надати загальне визначення умовам виникнення таких спорів.

Грунтуючись на наведеному вище загально-філософському розумінні розглядуваного терміну, умовою виникнення публічно-правового спору у сфері інтелектуальної власності як предмету юрисдикції адміністративного суду можливим є визначити певне явище, яке робить можливим виникнення такого спору. Умову слід відрізнити від причини, яка з необхідністю породжує певний наслідок [1, с. 469]. Як зазначає К.О. Тимошенко, в основі публічно-правового спору лежить юридичний конфлікт між сторонами публічно-правових відносин [4, с. 13]. Юридичний конфлікт визначається в літературі як протиборство двох чи кількох суб'єктів, зумовлене протилежністю чи несумісністю їх інтересів, потреб або цінностей. Відмітними особливостями юридичного конфлікту називаються: зв'язаність конфлікту правовими відносинами, наявність правових ознак суб'єктів чи об'єкта конфлікту; можливість вирішення правовими засобами; галузева визначеність конфлікту; наявність юридичних наслідків; можливість застосування примусових засобів у процесі вирішення конфлікту; вирішення конфлікту у межах спеціально визначеної юридичної процедури [5, с. 415]. Взаємовідношення сторін конфлікту розкривається також у визначенні конфлікту, що використовується у конфліктології: це результат розбіжностей цілей та інтересів людей. Як основна умова виникнення соціального конфлікту наводиться ситуація, за якою дві чи більше сторін переконані у несумісності цілей їх діяльності [6, с. 20]. Із загальної позиції конфлікт розуміється як зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями. Невід'ємними ознаками конфлікту відзначаються зіткнення або боротьба, ворожі стосунки.

Разом із тим, наведеним не вичерпується характеристика умов виникнення зазначеної категорії публічно-правових спорів. Адже таке узагальнене визначення не конкретизує сферу зазначених норм, що значно знецінює практичне значення такого дослідження. Адже вдосконалити законодавство можливо лише тоді, коли чітко відомо, в якій сфері необхідно це робити. Більш точну характеристику умов виникнення публічно-правових спорів можливо надати із врахуванням видів публічно-правових спорів у сфері інтелектуальної власності. На сьогоднішній день вченими неодноразово приділялась увага класифікації публічно-правових спорів в цілому. Разом із тим, враховуючи специфіку досліджуваної категорії спорів, доцільно за основу для їх класифікації взяти підхід А.К. Гасанової, яка за критерієм їх предмету та правосуб'єктності учасників публічно-правових відносин, які мають право звернутись до адміністративного суду розрізняла наступні види конфліктів в діяльності органів влади: 1) спори про право; 2) компетенційні спори; 3) особливі спори (спори за зверненнями суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених законодавством) [7, с. 42]. Слід зауважити, що дослідження А.К. Гасанової стосувалось юридичного конфлікту, а не публічно-правового спору. Разом із тим, зазначені два поняття є достатньо близькими за своїм змістом. Так, зокрема, публічно-правовим спором у сфері інтелектуальної власності як предмету юрисдикції адміністративного суду у попередньому підрозділі визначено суперечність, що виникає між учасниками публічних правовідносин щодо адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності у зв'язку із різним тлумаченням ними відповідних норм права. В юридичній літературі наводять наступні ознаки публічно-правового спору: 1) предметом такого спору є права та обов'язки суб'єктів публічно-правових відносин, який виникає у зв'язку зі здійсненням владних повноважень відповідними органами та посадовими особами; 2) обов'язковою стороною публічно-правового спору повинен бути орган (посадова особа), який наділений публічно-владними повноваженнями; сторонами можуть бути два органи публічної влади (компетенційний спір); підставою ініціювання може бути факт оскарження особою дій чи бездіяльності органів публічної влади; 4) ініціюється юридично значущою заявою (позовом), яка передбачена відповідними нормами права; і оформляє відповідні вимоги до однієї з сторін спору; 5) законодавчою основою розгляду і вирішення покладено право на оскарження неправомірних дій; 6) вирішується в межах певних правових процедур компетентним юрисдикційним органом [5, с. 771]. Якщо порівняти наведене поняття із викладеним вище поняттям юридичного конфлікту, то бачимо, що основні відмінності полягають у тому, що публічно-правовий спір виступає як підстава порушення діяльності компетентних органів щодо його розгляду, а юридичний конфлікт можливим є розглядати як зміст публічно-правового спору. Підстави для такого висновку дають, зокрема, перша, третя, четверта та п'ята ознаки публічно-правового спору. Отже, можемо

констатувати, що зазначені поняття мають значну кількість спільних рис. Керуючись наведеним, а також враховуючи специфіку публічно-правових спорів у сфері інтелектуальної власності, доцільним та допустиме застосування класифікації, розробленої А.К. Гасановою до систематизації публічно-правових спорів у сфері інтелектуальної власності.

Наступним видом публічно-правових спорів у сфері інтелектуальної власності визначено компетенційні спори. У юридичній літературі вони характеризуються як спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління (публічної адміністрації), у тому числі делегованих повноважень. Завдання суду у компетенційних спорах визначається у юридичній літературі як розв'язання законодавчих колізій, що обумовили виникнення спору, а також усунення наслідків дублювання повноважень чи зловживання ними [7, с. 137]. Під компетенцією в юридичній літературі розуміється сукупність юридично встановлених повноважень (прав і обов'язків) публічно-владних органів, посадових осіб; коло питань, з яких вони мають право прийняття рішення [5, с. 388]. Враховуючи наведене, при вирішенні таких спорів суд теж, як і при вирішенні спорів попередньої групи, повинен дослідити норми у двох сферах, що становлять компетенцію органів (посадових осіб), що є сторонами компетенційного спору.

Слід відмітити, що у випадку особливого спору безпосередньою умовою виникнення публічно-правових спорів є суперечність не просто законодавчих положень. Тут вступають у суперечність між собою фундаментальні права осіб та відповідні зобов'язуючі норми, що зобов'язують суб'єктів владних повноважень звертатись до адміністративного суду для реалізації своїх певних повноважень. Водночас, постає питання: якщо зміст публічно-правового спору розуміється як суперечність між його сторонами, то чи свідчить про наявність такого спору звернення, яке ґрунтується на зобов'язуючій нормі закону? Слід відмітити, що відповідно до ч. 1 ст. 2 КАС України, завдання адміністративного судочинства визначено як захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. Виходячи з такого формулювання, постає питання: чи відповідає завданням адміністративного судочинства, що зафіксовано у ч. 1 ст. 2 КАС України розгляд таких звернень?

Втім, як показує практика вирішення публічно-правових спорів адміністративними судами, в переважній більшості випадків незаконні рішення, дії, бездіяльність суб'єкта владних повноважень зумовлені помилковим застосуванням норм матеріального публічного права. Помилки ці у значній більшості випадків зумовлюються саме недоліками законодавства: нечіткістю, суперечністю його положень тощо.

Враховуючи, що у всіх трьох наведених вище видів спорів однією з юридичних умов є норми, що визначають компетенцію суб'єктів владних повноважень, а також зміст ч. 2 ст. 3 Конституції України, відповідно до якого права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, доцільно при вдосконаленні законодавства в першу чергу звертати увагу на зазначені норми.

Значну практичну цінність представляє вирішення наступного питання: як співвідносяться із поняттям умов виникнення публічно-правового спору конкретні дії (бездіяльність) сторін (наприклад, примусове виконання рішення суб'єкта владних повноважень, що здійснюється в адміністративному порядку)? Адже, окремі такі дії (бездіяльність) можуть зумовити виникнення у особи права на відшкодування моральної та матеріальної шкоди, що як було показано вище, підлягає відшкодуванню в порядку адміністративного судочинства.

Таким чином, слід відрізнити фактичні та юридичні умови виникнення публічно-правових спорів у сфері інтелектуальної власності. Під фактичною умовою виникнення публічно-правового спору у сфері інтелектуальної власності як предмету юрисдикції адміністративних судів слід розуміти дійсний або імовірний юридичний конфлікт, що склався між суб'єктом владних повноважень, з одного боку та особою, яка вважає, що відповідними рішеннями, дією або бездіяльністю порушуються або можуть бути порушеними її права інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Философский энциклопедический словарь. - М.: ИНФРА-М, 2003. – 576 с.
2. Ткаченко А. О. Компетенційні спори: поняття та особливості / А. О. Ткаченко // Право і суспільство. - 2010. - № 1. - С. 68–73.
3. Скаун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. / Скаун О. Ф. - К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. - 520 с.

4. Тимошенко К. О. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикції адміністративних судів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Тимошенко Катерина Олегівна; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - К., 2012. - 20 с.
5. Великий енциклопедичний юридичний словник / [ред. Ю. С. Шемшученко]. - К.: Юридична думка, 2012. - 1020 с.
6. Конфліктологія: навч. посіб. / [Л. М. Герасіна [та ін.]]. - Х.: Право, 2012. - 128 с.
7. Гасанова А. К. Адміністративно-правові засади вирішення конфліктів в діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Гасанова Антоніна Керимівна; Національний університет «Одеська юридична академія». - Одеса, 2011. - 215 с.
8. Кодекс адміністративного судочинства України: наук.-практ. ком. / [ред. Р. О. Куйбіда]. - К.: Юстиніан, 2009. - 976 с.